

Спрощені підписи (парафи): співвідношення індивідуальності та варіативних ознак

Олена Савчук

завідувач лабораторії почеркознавчих та технічних досліджень документів,
Львівський науково-дослідний інститут судових експертиз Міністерства юстиції України, м. Львів, Україна,
ORCID: <http://orcid.org/0009-0006-3713-4741>, e-mail: o.savchuk.indise@gmail.com

Розглянуто особливості почеркознавчого дослідження коротких підписів (параф). Обґрунтовано їх низьку інформативність і високу варіативність, що ускладнює ідентифікацію й потребує обережності під час формуванні категоричних висновків.

Ключові слова: короткий підпис; парафа; почеркознавча експертиза; ідентифікація особи; варіативність почерку.

Simplified Signatures (Paraphs): Balancing Individuality and Feature Variability

Olena Savchuk

The thesis examines the features of forensic examination of short signatures (paraphs). Their low informational content and high variability are justified, which complicates identification and requires caution when forming categorical conclusions.

Keywords: short signature; paraph; forensic handwriting examination; personal identification; handwriting variability.

У сучасній експертній практиці під час проведення почеркознавчих досліджень одним із головних аргументів, яким традиційно послуговуються судові експерти, є висока повторюваність почеркових ознак. Прийнято вважати, що сталість індивідуальних характеристик у зразках підсилює достовірність висновку. Проте застосування цього аргументу потребує критичного переосмислення у випадках дослідження коротких почеркових об'єктів, а саме коротких підписів, які за своєю природою істотно відрізняються від розгорнутих рукописних текстів або навіть від повного варіанту підпису.

У європейській фаховій літературі трапляється поняття «парафа». Під ним розуміють специфічний різновид графічних утворень, який на письмі набуває форму скороченого або спрощеного варіанту підпису [1]. Іноді цим словом називають індивідуалізовані умовні позначення, які, наприклад, складаються з початкових літер прізвища або імені особи, доповнених характерними штрихами, розчерками або декоративними елементами.

У науковому розумінні парафа — результат автоматизованої письмово-рухової навички, що формується в процесі тривалого

користування й закріплюється на рівні динамічного стереотипу. На відміну від повного підпису, парафа має більш спрощену структуру, менший обсяг графічної інформації, однак зберігає певні індивідуально значимі та стійкі ознаки, які можуть бути застосовані для ідентифікації особи виконавця.

У європейській експертній практиці парафи виступають як окремий об'єкт почеркознавчого дослідження. Їх аналіз передбачає вивчення таких ознак, як конфігурація елементів, напрямки і послідовність рухів, темп виконання, натиск письмового приладу, просторове розміщення штрихів та ін. Особливу увагу приділяють ступеню сформованості рухів, варіативності виконання й наявності ознак свідомого спрощення або маскування.

Водночас обмежений обсяг графічного матеріалу в парафах зумовлює певні труднощі їх експертного дослідження, зокрема, зниження інформативності ознак і їх ідентифікаційної цінності, особливо порівнюючи з розгорнутими варіантами підписів. У зв'язку з цим для формування обґрунтованих висновків необхідна достатня кількість порівняльного матеріалу й комплексний підхід до оцінювання сукупності ознак.

Узагальнюючи наведене, можна стверджувати, що парафи є важливим об'єктом почеркознавчого дослідження, яке поєднує ознаки індивідуальності і підвищеної варіативності.

Загальновідомим у криміналістиці є твердження про те, що ідентифікація виконавця короткого рукописного тексту або підпису можлива лише за умови виявлення достатньої кількості індивідуалізованих ознак. У випадку об'ємних текстів (наприклад, рукописних документів обсягом у кілька сторінок) експерт може виокремити широкий спектр загальних і окремих ознак, необхідних для вирішення ідентифікаційних завдань. Це створює належну емпіричну базу для формування категоричних висновків щодо встановлення тотожності. Аналогічна ситуація спостерігається у разі великих, добре читабельних підписів, у яких зберігається достатня кількість інформативних ознак.

Проте зі зменшенням обсягу графічного матеріалу, особливо у разі спрощених підписів (параф), кількість індивідуальних ідентифікаційно значимих ознак різко скорочується. У певний момент настає межа, за якою об'єкт узагалі втрачає ідентифікаційну придатність. Тому таким винятково складним завданням є дослідження параф, які складаються з одного-двох елементів, часто виконаних у вигляді певних умовних штрихів, які не містять достатнього обсягу стійких індивідуальних характеристик.

В експертній практиці категоричні позитивні висновки можливі лише тоді, коли параф містить ознаки, що корелюють із більш розгорнутими й інформативними зразками почерку або підписів тієї ж особи, утворюючи єдину систему писемних ознак. Коли ж між досліджуваним коротким підписом і наданими для порівняння зразками виявляють істотні відмінності, експерти переважно формулюють категоричні негативні висновки. До того ж аргументація нерідко ґрунтується саме на високій стійкості ознак у зразках і відсутності їх відображення у спірному підписі. Однак саме в цих ситуаціях експертові слід бути особливо уважним. Часом складається парадоксальна ситуація, коли параф формально придатна для дослідження загалом (на

відміну, наприклад, від підпису, нанесеного факсиміле), але водночас є непридатною для ідентифікації особи виконавця у зв'язку з обмеженою кількістю ідентифікаційно значимих ознак [2].

На відміну від біологічних ідентифікаторів, таких як ДНК або папілярні лінії, почерк не є незмінною характеристикою. Він формується під впливом численних чинників і умов включно з психофізіологічним станом особи, умовами виконання. Свій вплив можуть мати такі чинники, як свідомий намір виконавця змінити ознаки власного підпису (автопідроблення) або виконати підпис із наслідуванням ознак іншої особи. Можливість навмисної зміни підпису є важливим аспектом, який безпосередньо впливає на надійність та об'єктивність висновку експерта [3].

Важливо підкреслити, що ступінь складності почеркового об'єкта прямо впливає на можливість його змінювання й модифікації. Чим простіший і коротший підпис, тим легше змінити його структуру, змінюючи обмежену кількість ознак. Наприклад, у парафі, що складається з одного вигнутого штриха, достатньо змінити напрямок руху, амплітуду дугового або відносну довжину прямолінійного елемента, їх пропорції, щоб отримати графічно відмінний результат без істотних проблем. У розгорнутому ж підписі (як і в тексті) такі зміни потребують значно більших зусиль і супроводжуються підвищенням «ризиком» виявлення власних ознак почерку або підпису виконавця.

Ця обставина має принципове значення для оцінювання розбіжностей, виявлених між парафою та зразками. Відсутність достатньої кількості збігів ознак у короткому підписі не може і не має автоматично тлумачитися як свідчення його виконання іншою особою. Навпаки, вона може бути наслідком свідомого навмисного спрощення підпису або свідомої зміни ознак підпису самим автором. Підтвердженням цього є результати експериментальних досліджень, згідно з якими у значній частки спеціально створених підписів (більше 30 %) відсутні очевидні ознаки, які б давали змогу встановити їх подібність до достовірних і безсумнівних зразків. Це свідчить про реальну можливість так званого автопідроблення

(автофальсифікації), коли особа навмисно змінює власний підпис у такий спосіб, що він не піддається ідентифікації.

Отже, використання виявленої у зразках стабільності ознак, яка не відображена в короткому підписі, як підстави для категоричного виключення особи з числа потенційних виконавців у випадку параф не завжди є коректним.

Практичні наслідки такої помилки можуть бути дуже серйозними. Категоричні негативні висновки, зроблені без урахування потенційної варіативності підписів і можливості їх свідомої зміни, здатні призвести до помилкових правових рішень. Зокрема, існує ризик безпідставного визнання документа підробленим або притягнення особи до відповідальності за дії, яких вона фактично не вчиняла. У цьому контексті дуже важливо ретельно досліджувати такі об'єкти й коректно формулювати висновки експертів.

Отже, експертний досвід свідчить, що висока повторюваність почеркових ознак у зразках не може розглядатися як універсальний і достатній аргумент під час почер-

козавчого дослідження коротких підписів (параф). Особливість цих об'єктів полягає в їхній лаконічності, низькій інформативності письмових знаків, що в ній містяться, і високій варіативності ознак. Саме така специфіка суттєво обмежує можливості ідентифікації та надання категоричного позитивного або категоричного негативного висновку.

Перелік джерел посилання

1. Handwritten Signature Verification. *International Journal of Cyber-Security and Digital Forensics*. 2015.
2. Bird C., Found B., Kaye Ballantyne K., Rogers D. Forensic handwriting examiners' opinions on the process of production of disguised and simulated signatures. *Forensic Science International*. 2010. Vol. 195. Is. 1—3. Pp. 103—107. DOI: 10.1016/j.forsciint.2009.12.001 (дата звернення: 25.03.2026).
3. Found B., Rogers D. The probative character of Forensic Handwriting Examiners' identification and elimination opinions on questioned signatures. *Forensic Science International*. 2008. Vol. 178. Is. 1. Pp. 54—60. DOI: 10.1016/j.forsciint.2008.02.001 (дата звернення: 01.04.2026).